

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ

ΕΞ. ΕΠΕΙΓΟΝ

Αθήνα, 23 Οκτωβρίου 2002

ΠΡΟΣ: Επιστημονικό Συμβούλιο

Σύμφωνα με το άρθρο 27 του Οργανισμού του Υπουργείου Εξωτερικών, αποστέλλω συνημμένως σημείωμα σχετικό με την απόφαση του ΑΕΔ, που αφορά το ζήτημα της ετεροδικίας του Γερμανικού Δημοσίου καθώς και το κείμενο της εν λόγω αποφάσεως.

Παρακαλώ όπως, το συντομότερο δυνατόν, γνωμοδοτήσετε επί των σημείων 5 και 6 του σημειώματος, πιο συγκεκριμένα δε:

- α) επί του ενδεχομένου θετικής εκβάσεως τυχόν προσφυγής των διαδίκων στο ΕΔΔΑ και
- β) επί του ενδεχομένου ενάρξεως νέων δικών στην περίπτωση κυρώσεως της Συμβάσεως της Βασιλείας περί ετεροδικίας.

Τέλος, παρακαλώ για την επιστημονική σας γνώμη επί του ενδεχομένου ενάρξεως σχετικών προσφυγών ενώπιον της Γερμανικής Δικαιοσύνης.

Ο Υπουργός Εξωτερικών

Γεώργιος Παπανδρέου

Θέμα: Απόφαση ΑΕΔ 6/2002 για τις γερμανικές αποζημιώσεις.

1. Το Α' Τμήμα του Αρείου Πάγου, κρίνοντας αίτηση αναίρεσης κατά αποφάσεων του Πρωτοδικείου Άμφισσας, απέστη της θέσεως που είχε διατυπώσει η Ολομέλεια του Δικαστηρίου για το ζήτημα της ετεροδικίας του Γερμανικού Δημοσίου και παρεπεμψε με την απόφαση 151/2001 την επίλυσή του στο ΑΕΔ (άρθρο 100, παρ. 1 περίπτωση στ').

2. Το ΑΕΔ έκρινε με την απόφαση 6/2002, η οποία δημοσιεύθηκε πρόσφατα (17 Σεπτεμβρίου 2002), ότι «κατά το παρόν στάδιο εξελίξεως του διεθνούς δικαίου εξακολουθεί να υφίσταται γενικώς παραδεδεγμένος κανόνας κατά τον οποίο ένα κράτος δεν δύναται να εναχθεί παραδεκτώς ενώπιον δικαστηρίου άλλου κράτους για αποζημίωση από κάθε είδους αδικοπραξία που έλαβε χώρα στο έδαφος του forum και στην οποία εμπλέκονται με οποιονδήποτε τρόπο ένοπλες δυνάμεις του εναγομένου κράτους, είτε σε καιρό πολέμου είτε σε καιρό ειρήνης». Πρέπει να σημειωθεί ότι η απόφαση υιοθετήθηκε ως προς το κρίσιμο και βασικό ζήτημα με οριακή πλειοψηφία (έξι έναντι πέντε μελών του Δικαστηρίου).

3. Το ΑΕΔ ανέτεμψε, εξάλλου, την υπόθεση στο Α' Τμήμα του Αρείου Πάγου, το οποίο οφείλει να κάνει δεκτή την αίτηση αναίρεσεως του Γερμανικού Δημοσίου. Αλλά και γενικότερα, μετά τη δημοσίευση της απόφασης δεν είναι δυνατή η τελεσφόρηση αγωγών που εκκρεμούν ενώπιον ελληνικών δικαστηρίων, ενώ θα ήταν μάταιη η κατάθεση νέων. Με αυτά τα δεδομένα, φαίνεται ότι κλείνει ενώπιον των ελληνικών δικαστηρίων η υπόθεση των γερμανικών αποζημιώσεων.

4. Ως μοναδικό εναγόμενο ζήτημα παραμένει η εκτέλεση των αποφάσεων του Πρωτοδικείου Λειβαδιάς, με την οποία το Γερμανικό Δημόσιο καταδικάστηκε στην καταβολή χρηματικής αποζημίωσης για βλάβη που υπέστησαν συγγενείς των θυμάτων της σφαγής του Διστόμου, και 11/2000 της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου, η οποία απέρριψε αίτηση αναίρεσης του Γερμανικού Δημοσίου. Οι προσπάθειες εκτέλεσής της δεν τελεσφόρησαν ως τώρα, γιατί ο Άρειος Πάγος έκρινε ότι η ρύθμιση του ΚΠολΔ -που

εξαρτά την εκτέλεση από την άδεια του Υπουργού Δικαιοσύνης- είναι σύμφωνη με το Σύνταγμα.

5. Μετά την εξάντληση των ενδίκων μέσων που παρέχει η έννομη τάξη μας, είναι πιθανόν οι διάδικοι να έχουν προσφύγει στο Δικαστήριο του Στρασβούργου, ιδίως με την αιτίαση ότι η μη δυνατότητα εκτέλεσης αμετάκλητης δικαστικής απόφασης αντίκειται στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ. Το ζήτημα πρέπει να διευκρινισθεί από τη ΜΕΑ του Στρασβούργου.

6. Τέλος, η κύρωση της Σύμβασης της Βιεννής περί ετεροδικίας των κρατών του 1972, που εκκρεμεί στη Βουλή, θα θέσει σε νέα (συμβατική και όχι εθιμική) βάση τη θεμελίωση του κανόνα της ετεροδικίας, διαφοροποιώντας σε ορισμένα σημεία το περιεχόμενό του. Η προοπτική αυτή πρέπει να εξεταστεί με ιδιαίτερη προσοχή, ώστε η κύρωση της Σύμβασης να μη δώσει λαβή για νέο κύκλο δικών.

7. Υπό το φως των νέων δεδομένων, θα έπρεπε να εξεταστούν εκ νέου οι χειρισμοί της Κυβέρνησης για το ζήτημα των αποζημιώσεων σε όλες τις πτυχές του.

8. Το σημείωμα αυτό θα ήταν χρήσιμο να τεθεί υπόψη του Υπουργού Εξωτερικών.

9. Συνημμένα εσωκλείεται η απόφαση ΑΕΔ 6/2002.

Αθήνα, 4 Οκτωβρίου 2002

Αριθμός 6/2002

Το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο
(κατά το άρθρο 100 του Συντάγματος)

Συνκροτήθηκε από τους Δικαστές, Χρίστο Γεραρή, Πρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας, ως Πρόεδρο, Κωνσταντίνο Ρίζο, Πρόεδρο του Ελεγκτικού Συνεδρίου, Ευάγγελο Κρουσταλάκη, Αντιπρόεδρο του Αρείου Πάγου (κωλυομένου του Προέδρου Στέφανου Ματθία και των αρχαιοτέρων του Αντιπροέδρων), Αθανάσιο Ράντο - Εισηγητή, Ειρήνη Σάρπ, Χρίστο Ράμμο, αναπληρωματικό μέλος (κωλυομένου του τακτικού Μ. Καραμανώφ), Συμβούλους της Επικρατείας, Γεράσιμο Σιμόπουλο, Αθανάσιο Κρητικό, Αρεοπαγίτες, Αικατερίνη Σακελλαροπούλου, Σύμβουλο της Επικρατείας, Αναστάσιο Πράσσο, αναπληρωματικό μέλος (κωλυομένου του τακτικού Θεόδ. Πρασουλίδη), Δημήτριο Γυφτάκη, Αρεοπαγίτες, ως μέλη και τη Γραμματέα Βασιλική Σαμίου.

Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του στις 17 Απριλίου 2002, για να δικάσει την παρακάτω υπόθεση μεταξύ των:

ΑΙΤΟΥΝΤΟΣ: Δημοσίου της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, νόμιμα εκπροσωπούμενου από τους πληρεξούσιους δικηγόρους του Στέφανο Δεληκωστόπουλο και Λάμπρο Σινανιώτη.

ΚΑΘΟΥ Η ΑΙΤΗΣΗ-ΥΠΕΡ ΟΥ ΟΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ: Μιλτιάδη Μαργέλλου, κατοίκου Αθηνών, ο οποίος παραστάθηκε δια του πληρεξουσίου του δικηγόρου Νικολάου Μάγκα.

ΠΡΟΣΘΕΤΩΣ ΠΑΡΕΜΒΑΙΝΟΝΤΩΝ: Α) 1)Ειρήνης Λεχουρίτου, 2)Βασιλείου Καρκούλια, 3)Γεωργίου Παυλόπουλου, 4)Παναγιώτου Μπράτσικα, 5)Δημητρίου Σωτηρόπουλου και 6)Γεωργίου Δημόπουλου, οι οποίοι παραστάθηκαν δια του πληρεξουσίου τους δικηγόρου Ιωάννη Σταμούλη, ο οποίος διόρισε στο ακροατήριο και τους δικηγόρους Ευάγγελο Μαχαίρα και Γεώργιο-Αλέξανδρο Μαγκάκη. Β) 1)Μαρίας Κωτσάκη, 2)Θεώνης Σαρδελιάνου, 3) του

εδρεύοντος στην Πάτρα Σωματείου με την επωνυμία «Πανελλήνια Ένωση Δικηγόρων που χειρίζονται αγωγές Ελλήνων κατά του Γερμανικού Δημοσίου για εγκλήματα των οργάνων του την περίοδο 1941-44», οι οποίοι παραστάθηκαν δια του πληρεξουσίου τους δικηγόρου Βασιλείου Κυριαζή. Γ) 1) Ευριπίδη Κοντογιάννη, 2) Σπυρίδωνα Σταμάτη, 3) Γρηγόριου Κοντογιάννη, 4) Αλέξανδρου Μήλλιου, 5) Περσεφόνης Σταμάτη, 6) Γεωργίου Σταμάτη, 7) Νικολάου Κοιτσιδά και 8) Φιφής Κριτσιδά, οι οποίοι παραστάθηκαν δια του πληρεξουσίου τους δικηγόρου Ιωάννη Σταμούλη, ο οποίος διόρισε στο ακροατήριο και τους δικηγόρους Ευάγγελο Μαχαίρα και Γεώργιο Αλέξανδρο Μαγκάκη και Δ) Κοινότητας Κομμένου Άρτης, η οποία παραστάθηκε δια του πληρεξουσίου δικηγόρου της Ελευθέριου Παπαδημητρίου.

Η παραπάνω υπόθεση εισήχθη στο Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο, ύστερα από την υπ' αριθμ. 131/2001 παραπεμπτική απόφαση του Α' Πολιτικού Τμήματος του Αρείου Πάγου (αριθμ. καταθέσεως 98/12-2-2001).

Οι παρεμβαίνοντες με τις από 18 Απριλίου 2001, 10 Ιουλίου 2001, 9 Αυγούστου 2001 και 19 Νοεμβρίου 2001 παρεμβάσεις τους, ενώπιον του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου, που κατέθεσαν κατά νόμο στο Γραμματέα του με αριθμούς 9/18-4-2001, 10/13-7-2001, 13/10-8-2001 και 19/19-11-2001 αντιστοίχως, ζήτησαν όσα αναφέρονται στα αιτητικά τους.

Η εκδίκαση της υποθέσεως άρχισε με την ανάγνωση της εκθέσεως του Εισηγητή, Συμβούλου της Επικρατείας Αθανάσιου Ράντου.

Κατόπιν το δικαστήριο άκουσε τους πληρεξουσικούς δικηγόρους των διαδίκων, οι οποίοι ανέπτυξαν και προφορικά τις προτάσεις τους.

Αφού μελέτησε τα σχετικά έγγραφα

Σκέφθηκε κατά νόμο.

1. Επειδή, η υπόθεση εισάγεται ενώπιον του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου κατόπιν της υπ' αριθ. 131/2001 αποφάσεως του

Α' Πολιτικού Τμήματος του Αρείου Πάγου, με την οποία, κατ' εφαρμογήν των άρθρων 100 παρ. 1 περιπτ. στ' του Συντάγματος και 52 παρ. 1 του Κώδικα περί του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου (Κώδικας ΑΕΔ), που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν. 345/1976 (Α' 141), παραπέμπεται προς επίλυση το ζήτημα του χαρακτηρισμού ως γενικώς παραδεγμένου κανόνα του διεθνούς δικαίου, της διατάξεως του άρθρου 11 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως της Βασιλείας για την ετεροδικία των Κρατών του 1972, που προβλέπει εξαίρεση από την ετεροδικία για αδικήματα που τελέσθηκαν, ως πράξεις κυριαρχίας, στο έδαφος του κράτους του forum από δράστη ευρισκόμενο στο έδαφος αυτό, καθώς και το περαιτέρω ζήτημα αν η εξαίρεση αυτή καλύπτει, σύμφωνα με διεθνές έθιμο, αξιώσεις αποζημιώσεων από αδικήματα, που πηγάζουν μεν από καταστάσεις ενόπλων συγκρούσεων, πλήττουν όμως άτομα περιορισμένου κύκλου και συγκεκριμένου τόπου, που δεν έχουν σχέση με τις ένοπλες συρράξεις και δεν μετέχουν στις πολεμικές επιχειρήσεις.

2. Επειδή, η παραπεμπτική απόφαση του Αρείου Πάγου εκδόθηκε επί αιτήσεως του Δημοσίου της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας κατά του Μιλτιάδη Μαργέλλου για την αναίρεση της υπ' αριθ. 1122/1999 αποφάσεως του Εφετείου Αθηνών. Η ενώπιον του Αρείου Πάγου διαδικασία είχε χωρήσει κατόπιν επισπεύσεως της συζητήσεως που είχε γίνει από τον αναιρεσίβλητο με την επίδοση σχετικής κλήσεως. Με εξώδικη δήλωσή του, που κοινοποιήθηκε την 15.4.2002 στον Πρόεδρο του Αρείου Πάγου Στεφ. Ματθία, ως προεδρεύσαντα της συνθέσεως του Α' Τμήματος του Αρείου Πάγου που εξέδωσε την παραπεμπτική απόφαση, ο αναιρεσίβλητος παραιτήθηκε της ανωτέρω κλήσεώς του προς συζήτηση, επιδιώκοντας, με τον τρόπο αυτό, την άρση των οικονομικών αποτελεσμάτων της παραπεμπτικής αποφάσεως. Εφόσον όμως, η παραπεμπτική απόφαση δεν ανεκλήθη μέχρι την ημέρα της συζητήσεως της υποθέσεως ενώπιον του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου, η διαδικαστική αυτή πράξη του αναιρεσιβλήτου δεν ασκεί, σε κάθε περίπτωση, επιρροή στην παρούσα δίκη. Συνεπώς, νομίμως, από της απόψεως αυτής, επιλαμβάνεται το

Δικαστήριο της υποθέσεως.

3. Επειδή, κατά το άρθρο 53 παρ. 1 του Κώδικα ΑΕΔ, διάδικοι στην ενώπιον του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου δίκη για την άρση αμφισβητήσεως περί τον χαρακτηρισμό κανόνων του διεθνούς δικαίου ως γενικώς παραδεδεγμένων είναι, προκειμένου για υπόθεση που εκκρεμεί σε δικαστήριο, όλοι οι διάδικοι της (κύριας) δίκης, κατά δε το άρθρο 13 παρ. 1 του Κώδικα, σε δίκη ενώπιον του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου μπορεί να παρέμβει προσθέτως καθένας που έχει έννομο συμφέρον. Κατά την έννοια των διατάξεων αυτών, και εν όψει του ότι, κατά το άρθρο 54 παρ. 1 του Κώδικα, η απόφαση του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου στην περίπτωση αυτή ισχύει έναντι πάντων, πρόσωπα που είναι διάδικοι σε εκκρεμείς ενώπιον δικαστηρίων δίκες όπου τίθεται το αυτό ζήτημα, έχουν έννομο συμφέρον να ασκήσουν παρέμβαση το πρώτον ενώπιον του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου, προκειμένου να εκθέσουν την άποψή τους ως προς την προσήκουσα λύση του ζητήματος. Η ερμηνευτική αυτή λύση θεσπίζεται ευθέως από το νόμο (άρθρο 1 παρ. 1 ν. 2479/1997) στην ανάλογη περίπτωση της άρσεως αμφισβητήσεως ως προς τη συνταγματικότητα διατάξεως τυπικού νόμου. Συνεπώς, οι παρεμβάσεις των Ειρ. Λεχουρίτου κλπ. και Ευρ. Κοντογιάννη κλπ., οι οποίοι επικαλούνται και αποδεικνύουν ότι είναι διάδικοι σε εκκρεμείς δίκες όπου τίθεται το αυτό ζήτημα, είναι παραδεκτές.

4. Επειδή, για τον αυτό λόγο είναι παραδεκτή και η παρέμβαση των Μαρ. Κωτσάκη κλπ. ως προς τα προτασσόμενα στο δικόγραφο δύο φυσικά πρόσωπα. Αντιθέτως, δεν είναι παραδεκτή η παρέμβαση της ενώσεως προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα με την ονομασία «Πανελλήνια Ένωση Δικηγόρων που χειρίζονται αγωγές Ελλήνων κατά του Γερμανικού Δημοσίου για εγκλήματα των οργάνων του την περίοδο 1941-1944», η οποία, κατά το προσκομιζόμενο καταστατικό της, έχει ως μέλη δικηγόρους που χειρίζονται αγωγές ελλήνων πολιτών κατά του Γερμανικού Δημοσίου για εγκλήματα οργάνων του τελευταίου κατά την περίοδο της γερμανικής κατοχής της Χώρας και ως σκοπό την προάσπιση των συμφερόντων των πολιτών αυτών, δεδομένου ότι η ιδιότητα του

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

δικηγόρου - νομικού παραστάτη σε συγκεκριμένη υπόθεση, καθώς και της αντίστοιχης ενώσεως δικηγόρων, δεν αρκεί προς νομιμοποίηση για την άσκηση παρεμβάσεως ιδίω ονόματι στην ενώπιον του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου δίκη προς υποστήριξη των συμφερόντων των εντολέων, διότι το έννομο συμφέρον, στην περίπτωση αυτή, δεν είναι άμεσο. Εξ άλλου, ούτε σε περίπτωση ευθείας εφαρμογής της διατάξεως του άρθρ. 1 παρ. 1 του ν. 2473/1997 θα καθίστατο παραδεκτή η παρέμβαση αυτή, δεδομένου ότι και η διαταγή αυτή προϋποθέτει, για το παραδεκτό της παρεμβάσεως, την ιδιότητα του διαδίκου. Μειοψήφησε το μέλος Αθ. Ράντος, που υποστήριξε τη γνώμη ότι και η παρέμβαση αυτή είναι, κατά την έννοια του νόμου, παραδεκτή. Τούτο, διότι στην περίπτωση της ενώπιον του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου δίκης, και εν όψει του αντικειμένου της, που είναι η επίλυση νομικού ζητήματος με ευρύτερη σημασία, αλλά και της έναντι πάντων ισχύος της εκδιδόμενης αποφάσεως, η παρέμβαση έχει ως αποκλειστικό σκοπό όχι την προβολή ιδίου δικαιώματος αλλά την έκθεση των απόψεων κάθε ενδιαφερομένου για την λύση που πρέπει να δοθεί στο ζήτημα. Συνεπώς, ο παρεμβαίνων δεν απαιτείται να αποδείξει τον αυτό δεσμό όπως στη δίκη της ουσίας αλλ' εμφανίζεται στο Δικαστήριο απλώς ως *amicus curiae* και για το λόγο αυτό η έννοια του εννόμου συμφέροντος στην περίπτωση αυτή είναι ευρύτερη και καταλαμβάνει κάθε ενδιαφερόμενο και όχι μόνον τον διάδικο σε άλλη συναφή δίκη.

5. Επειδή η Κοινότητα Κομμένου Άρτης, επικαλούμενη τις ομαδικές εκτελέσεις, θύματα των οποίων υπήρξαν κατά την διάρκεια της γερμανικής κατοχής της Χώρας 317 κάτοικοί της, έχει ηθικό έννομο συμφέρον, ενόψει της φύσεως της συγκεκριμένης διαφοράς, προς άσκηση παρεμβάσεως, συνεπώς δε η παρέμβασή της είναι παραδεκτή.

6. Επειδή, κατά το άρθρο 100 παρ. 1 περ. στ του Συντάγματος, στο Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο υπάγεται «η άρση της αμφισβήτησης για το χαρακτηρισμό κανόνων του διεθνούς δικαίου ως γενικά παραδεγμένων κατά την παράγραφο 1 του άρθρου 28». Η παράγραφος αυτή ορίζει ότι «Οι γενικά παραδεγμένοι κανόνες του

διεθνούς δικαίου, καθώς και οι διεθνείς συμβάσεις, από την επικύρωσή τους με νόμο και τη θέση τους σε ισχύ σύμφωνα με τους όρους καθεμιάς, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου...». Συναφώς, ο Κώδικας ΑΕΔ στο άρθρο 6 ορίζει ότι «Εις την δικαιοδοσίαν του Ειδικού Δικαστηρίου υπάγονται, κατά το άρθρ. 100 παρ. 1 του Συντάγματος : α. ... στ. Η άρσις της αμφισβητήσεως περί του χαρακτηρισμόν κανόνων του διεθνούς δικαίου ως γενικώς παραδεδεγμένων κατά την παρ. 1 του άρθρ. 28 του Συνταγματος». Περαιτέρω, ο ίδιος Κώδικας στο άρθρο 52 παρ. 1 προβλέπει ότι «Εκκρεμούσης υποθέσεως ενώπιον οιοδήποτε δικαστηρίου ή διοικητικής αρχής και δημιουργουμένης αμφιβολίας περί του χαρακτηρισμόν κανόνων του διεθνούς δικαίου ως γενικώς παραδεδεγμένων, το Ειδικόν Δικαστήριον επιλαμβάνεται προς άρσιν ταύτης : α) Προκειμένου περί υποθέσεως εκκρεμούσης ενώπιον δικαστηρίου, κατόπιν παραπεμπτικής αποφάσεως τούτου...». Κατά την έννοια των διατάξεων αυτών, κάθε δικαστήριο ενώπιον του οποίου τίθεται ζήτημα υπάρξεως και εφαρμογής γενικώς παραδεγμένου κανόνα του διεθνούς δικαίου δύναται, εν όψει της ιδιαζούσης φύσεως και της πολυπλοκότητας του ζητήματος, αλλά και της ανάγκης ομοιόμορφης εφαρμογής του κανόνα αυτού, ο οποίος μπορεί να επηρεάσει και τις διεθνείς σχέσεις της Χώρας, να παραπέμψει το σχετικό ζήτημα, εφ' όσον αμφιβάλλει για την λύση του, στο ειδικώς προς τούτο κατεστημένο από το Σύνταγμα όργανο, που είναι το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο. Δεν κωλύεται δε η παραπομπή αυτή από το γεγονός ότι το αυτό ζήτημα έχει ήδη αντιμετωπισθεί, χωρίς να γίνει σχετική παραπομπή στο Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο, από άλλο δικαστήριο, έστω και ανώτατο, δεδομένου ότι από την αρχή της ανεξαρτησίας της γνώμης κάθε δικαστή στην υπόθεση που άγεται ενώπιόν του απορρέει το δικαίωμά του να αμφιβάλλει για κάθε ζήτημα που τίθεται ενώπιόν του, ακόμη και αν αυτό έχει ήδη αντιμετωπισθεί. Στην προκειμένη περίπτωση το Σύνταγμα δεν απαιτεί για την παραπομπή, όπως επί άρσεως αμφισβητήσεως ως προς την ουσιαστική αντισυνταγματικότητα ή την

έννοια διατάξεως τυπικού νόμου, την προηγούμενη έκδοση αντιθέτων αποφάσεων των ανωτάτων δικαστηρίων, αλλά απονέμει αποκλειστική αρμοδιότητα για την άρση της συγκεκριμένης αμφιβολίας σε ειδικό δικαιοδοτικό όργανο. Περαιτέρω, δεν είναι αναγκαίο τυπικό στοιχείο της παραπεμπτικής αποφάσεως η διατύπωση αμφισβητήσεως για την ορθότητα της λύσεως που έχει γίνει δεκτή επί του ζητήματος από άλλο δικαστήριο, έστω και ανώτατο, το οποίο έχει προηγουμένως αποφανθεί σχετικά, αλλ' αρκεί η διατύπωση από το παρσπέμπτον δικαστήριο της αμφιβολίας του για την προσήκουσα λύση στο στασιαζόμενο σχετικό ζήτημα. Ούτε έχει, εξ άλλου, εφαρμογή, στην περίπτωση αυτή, το άρθρο 580 παρ. 4 του Κωδ. Πολιτικής Δικονομίας, κατά το οποίο οι αποφάσεις της Ολομελείας και των τμημάτων του Αρείου Πάγου δεσμεύουν τα δικαστήρια που ασχολούνται με την ίδια υπόθεση ως προς τα νομικά ζητήματα που έλυσαν, διότι η διάταξη αυτή αφορά μόνο το επιλαμβανόμενο της αυτής υποθέσεως μετά την αναίρεση δικαστήριο της ουσίας. Η εκδοχή της καταπαύσεως κάθε αμφισβητήσεως και αμφίβολίας σε άλλη, έστω και συναφή υπόθεση, μετά την έκδοση αποφάσεως της Ολομελείας ενός ανωτάτου δικαστηρίου, θα προσέδιδε στην απόφαση αυτή συνέπειες που υπερβαίνουν τα όρια του δεδικασμένου, όπως αυτό αναγνωρίζεται στην ελληνική έννομη τάξη.

7. Επειδή, με την υπ' αριθ. 11/2000 απόφασή της, η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου, επιληφθείσα αιτήσεως αναίρεσεως του Γερμανικού Δημοσίου κατά τελεσίδικης αποφάσεως του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Λιβαδειάς, με την οποία είχε επιδικασθεί σε κατοίκους της περιοχής Διστόμου Βοιωτίας αποζημίωση εις βάρος του Δημοσίου αυτού για ψυχική οδύνη από τις εκτιθέμενες στην απόφαση πράξεις οργάνων του, που είχαν λάβει χώρα κατά την περίοδο της γερμανικής κατοχής της Χώρας, έκρινε ότι νομίμως το Γερμανικό Δημόσιο είχε υπαχθεί, ως εναγόμενο, στην δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων διότι δυνάμει γενικώς παραδεγμένου κανόνα του διεθνούς δικαίου δεν απήλαυε, σε περιπτώσεις όπως η εκεί κριθείσα, του προνομίου της δικαιοδοτικής ασυλίας (ετεροδικίας). Στην απόφαση αυτή είχε διατυπωθή και αντίθετη μειοψηφία μελών

του δικαστηρίου. Εξ άλλου, στην κρινόμενη υπόθεση, το Α' Τμήμα του Αρείου Πάγου, επιληφθέν ομοίας αιτήσεως αναιρέσεως σε υπόθεση που αφορά πράξεις των γερμανικών στρατευμάτων κατοχής στην περιοχή Λιδωρικίου Φωκίδος, αφού εκθέτει αναλυτικώς τις διατυπωθείσες στην προηγούμενη απόφαση του αυτού Δικαστηρίου κρίσεις και τα υπέρ καθεμιάς από αυτές επιχειρήματα, που προκύπτουν κυρίως από διεθνείς πηγές, καταλήγει στην έκδοση παραπεμπτικής ενώπιον του παρόντος Δικαστηρίου αποφάσεως, για τον λόγο ότι «ενόψει της ως άνω διχογνωμίας, και της συνακόλουθης αμφιβολίας και αμφισβήτησης ενώπιον της οποίας βρίσκεται το Τμήμα τούτο, είναι προφανές ότι στην προκειμένη υπόθεση ανακύπτει αμφιβολία και αμφισβήτηση για το χαρακτηρισμό κανόνα του διεθνούς δικαίου ως γενικά παραδεγμένου, η άρση της οποίας υπάγεται στη δικαιοδοσία του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου, στο οποίο πρέπει να παραπεμφθεί το ζήτημα αυτό». Από τους παρεμβαίνοντες προβάλλεται ότι, μετά την έκδοση της αμετάκλητης αποφάσεως της Ολομελείας του Αρείου Πάγου επί του ζητήματος, δεν συγχωρείται πλέον η ύπαρξη αμφιβολίας ή αμφισβήτησεως για το αυτό ζήτημα και ότι η γενομένη με την ανωτέρω απόφαση του Α' Τμήματος του Αρείου Πάγου παραπομπή της υποθέσεως ενώπιον του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου πρέπει να κηρυχθεί απαράδεκτη. Ο ισχυρισμός αυτός είναι αβάσιμος και απορριπτέος, δεδομένου ότι η προηγούμενη έκδοση της συναφούς αποφάσεως της Ολομελείας του Αρείου Πάγου δεν εκώλυε, κατά τα εκτεθέντα στην προηγούμενη σκέψη, την παραπομπή της υποθέσεως ενώπιον του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου, η δε παραπεμπτική απόφαση δεν περιορίζεται, εν πάση περιπτώσει, στην επίκληση υπάρξεως μειοψηφούσας γνώμης στην προηγούμενη απόφαση της Ολομελείας του Αρείου Πάγου αλλ' εκθέτει, με πληρότητα και σαφήνεια, διά παραπομπής στις πηγές, σκέψεις και επιχειρήματα που συγκροτούν την γνώμη πλειοψηφίας και μειοψηφίας, το ζήτημα για το οποίο υπάρχει η αμφιβολία και αμφισβήτηση που δικαιολογεί την παραπομπή. Μειοψήφησαν τα μέλη Ε. Κρουσταλάκης, Γ. Σιμόπουλος, Α. Πράσσοις και Δ. Γυφτάκης κατά τη γνώμη των οποίων η γενομένη, με την

1
λη
ση

2
X
ση

131/2001 απόφαση του Α' Τμήματος του Αρείου Πάγου, παραπομπή στο Δικαστήριο τούτο, κατά το άρθρο 52 παρ. 1 του Κώδικα Α.Ε.Δ., έπρεπε να κηρυχθεί απαράδεκτη για τον εξής λόγο : Στην κρινόμενη υπόθεση, όπως προκύπτει από το περιεχόμενο της παραπεμπτικής αποφάσεως του Α' Τμήματος του Αρείου Πάγου, το Δικαστήριο παρέπεμψε το αναφερόμενο στην απόφαση ζήτημα, ως αμφίβολο και αμφισβητούμενο, ενώ είχε κριθεί και επιλυθεί οριστικώς με την 11/2000 απόφαση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου. Την ύπαρξη δε της απαιτούμενης, κατά το άρθρο 100 παρ. 1 περίπτ. στ' του Συντάγματος, αμφισβήτησεως, για τη θεμελίωση της δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου τούτου, το παραπέμπον Τμήμα του Αρείου Πάγου στήριξε αποκλειστικώς στο γεγονός ότι η πιο πάνω 11/2000 απόφαση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου είχε ληφθεί κατά πλειοψηφία, χωρίς το παραπέμπον Τμήμα να δέχεται την άποψη της μειοψηφίας ή να αμφισβητεί την ορθότητα της κατά πλειοψηφία αποφάσεως της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου, οπότε και μόνον θα είχε προκληθεί αμφισβήτηση, κατά την έννοια των σχετικών διατάξεων του Συντάγματος και του Κώδικα ΑΕΔ.

8. Επειδή, κατά την έννοια των διατάξεων που εκτέθηκαν σε προηγούμενη σκέψη, το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο, επιλαμβανόμενο παραπομπής από άλλο δικαστήριο με αντικείμενο την άρση αμφισβήτησεως για τον χαρακτηρισμό κανόνων του διεθνούς δικαίου ως γενικώς παραδεγμένων, δεν έχει την εξουσία να ερευνήσει την λυσιτέλεια του ερωτήματος από την άποψη του ενδεχομένου εφαρμογής στην υπόθεση διατάξεων του εσωτερικού δικαίου ή του διεθνούς δικαίου, οι οποίοι καθιστούν ενδεχομένως περιττή την επίλυση του παραπεμπομένου ζητήματος, εφόσον οι διατάξεις αυτές δεν αποτελούν περιεχόμενο γενικώς παραδεγμένων κανόνων του διεθνούς δικαίου. Και τούτο, διότι η κατά το Σύνταγμα εξουσία του Δικαστηρίου αυτού κατά την άσκηση της συγκεκριμένης αρμοδιότητας του και με τη συγκεκριμένη σύνθεσή του είναι περιορισμένη, αφορά μόνο την άρση αμφισβήτησεως για τον χαρακτηρισμό συγκεκριμένων κανόνων του διεθνούς δικαίου ως γενικώς παραδεγμένων, τους κανόνες δε αυτούς προσδιορίζει το παραπέμπον δικαστήριο με την

παραπεμπτική απόφασή του. Και δύναται μεν το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο, εξετάζοντας την υπόθεση, να προβεί στη διαπίστωση, εν όψει των πραγματικών περιστατικών που εκτίθενται στην παραπεμπτική απόφαση, ότι η υπόθεση μπορεί να διέπεται από άλλον γενικώς παραδεγμένο κανόνα του διεθνούς δικαίου, συναφή ή μη με τον μνημονευόμενο στην παραπεμπτική απόφαση, η εξουσία του όμως αυτή, που είναι εξαιρετική, δεν μπορεί να εκταθεί πέραν του σημείου αυτού και να καταλάβει και κανόνες που δεν έχουν τον χαρακτήρα του γενικώς παραδεγμένου κανόνα του διεθνούς δικαίου, οίότι η ανεύρεση άλλου εφαρμοστέου κανόνα που δεν έχει τον ανωτέρω χαρακτήρα και η επίλυση της υποθέσεως βάσει του κανόνα αυτού, ανήκει αποκλειστικώς στον κατά το Σύνταγμα φυσικό δικαστή της υποθέσεως που είναι το δικαστήριο της παραπομπής, το οποίο άλλωστε και μόνον έχει την εξουσία ελέγχου των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως και ανευρέσεως των αντίστοιχων εφαρμοστέων διατάξεων. Συνεπώς, πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος ο προβαλλόμενος με τις παρεμβάσεις ισχυρισμός ότι το Δικαστήριο οφείλει, πριν από την εξέταση του παραπεμπομένου ζητήματος, να εξετάσει αν η διεθνής δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων στην συγκεκριμένη υπόθεση επιβάλλεται από το κοινοτικό δίκαιο και, ειδικότερα, από την Σύμβαση των Βρυξελλών του 1968 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση των αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, που δημοσιεύθηκε σε κωδικοποιημένο κείμενο στην Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (τεύχος C 27 της 26.1.1998) και κυρώθηκε με τον νόμο 1814/1998 (Α' 249) και από τον κανονισμό ΕΚ 44/2001 του Συμβουλίου της 22.12.2000 (Ε.Ε. L 12/16.1.2001), που αντικατέστησε την Σύμβαση των Βρυξελλών. Το ζήτημα αυτό, η εξέταση άλλωστε του οποίου ήταν δυνατόν να οδηγήσει στην έκδοση περαιτέρω παραπεμπτικής αποφάσεως στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ανήκει, κατά τα προεκτεθέντα, στην αρμοδιότητα του παραπέμπσαντος δικαστηρίου, στο οποίο και απόκειται η έρευνά του. Μειοψήφησαν τα μέλη Ε. Κρουσταλάκης, Γ. Σιμόπουλος, Α. Πράσσοις και Δ. Γυφτάκης, τα οποία διατύπωσαν την

γνώμη ότι ανήκει στην εξουσία του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου η εξέταση και του ζητήματος αυτού, δεδομένου ότι η άσκηση της κατά το Σύνταγμα αρμοδιότητάς του προϋποθέτει ζητήματα, η επίλυση των οποίων είναι λυσιτελής και κρίσιμη για την έκβαση της δίκης. Δεν είναι δε επιτρεπτό, κατά το Σύνταγμα, να επιλαμβάνεται το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο της αντιμετώπισεως ζητημάτων τα οποία, τελικώς, ενδέχεται να μην ασκήσουν επιρροή στην έκβαση της δίκης και να παραλείπει την εξέταση ζητημάτων, όπως εκείνο που τίθεται με την παρεμβάση. η ύπαρξη των οποίων προκύπτει από τα εκτιθέμενα στην παραπεμπτική απόφαση πραγματικά περιστατικά και η επίλυση των οποίων ενδέχεται, εν όψει και της αρχής της υπεροχής του κοινοτικού δικαίου, να καθιστούσε περίττη την εξέταση του παραπεμπομένου ζητήματος.

9. Επειδή, κατά την συνδυασμένη έννοια των διατάξεων των άρθρων 28 παρ. 1 και 100 παρ. 1 περ. στ του Συντάγματος, οι οποίες παρατέθηκαν σε προηγούμενη σκέψη, το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο, επιλαμβανόμενο κατά παραπομπή υποθέσεως με αντικείμενο την άρση αμφισβητήσεως για τον χαρακτηρισμό κανόνα του διεθνούς δικαίου ως γενικώς παραδεγμένου, εξετάζει, κατά την άσκηση της σχετικής αρμοδιότητάς του, αν υπάρχει ή έχει σχηματισθεί κανόνας του διεθνούς δικαίου που να αφορά το ζήτημα για το οποίο έγινε η παραπομπή, το πλήρες, ακριβές και συγκεκριμένο εννοιολογικό περιεχόμενο του κανόνα αυτού, καθώς και αν ο συγκεκριμένος κανόνας γίνεται αποδεκτός, ως κανόνας του γενικού διεθνούς δικαίου, από την πλειονότητα των υποκειμένων του διεθνούς δικαίου, στα οποία δεν είναι απαραίτητο να περιλαμβάνεται και η Ελλάδα. (πρβλ. ΑΕΔ 49/1991). Στους κανόνες του γενικού διεθνούς δικαίου περιλαμβάνονται τα διεθνή έθιμα και οι γενικές αρχές του δικαίου των πολιτισμένων κρατών, όχι όμως οι διεθνείς συμβάσεις που έχει κυρώσει η Ελλάδα, τις οποίες το Σύνταγμα διακρίνει και ρυθμίζει διαφορετικά από τους γενικώς παραδεγμένους κανόνες. Ειδικότερα για τον σχηματισμό των κανόνων αυτών απαιτείται να αποδεικνύεται ότι υπάρχει γενική πρακτική στη διεθνή έννομη τάξη με την παραδοχή ότι αυτή έχει διαμορφωθεί ως

δεσμευτικός κανόνας δικαίου (πρβλ. αρ. 38 παρ. 1 του Καταστατικού του Διεθνούς Δικαστηρίου, που κυρώθηκε με τον α.ν. 585/1945, Α' 242). Ως στοιχεία κατάλληλα για την διαπίστωση της υπάρξεως τέτοιου κανόνα μπορεί να χρησιμεύσουν διεθνείς συνθήκες, πρακτικά και αλληλογραφία διεθνών οργανισμών, αποφάσεις διεθνών και εθνικών δικαστηρίων, νομοθετικά κείμενα των κρατών, διπλωματική αλληλογραφία, νομικές γνωμοδοτήσεις των συμβούλων των διεθνών οργανισμών και των Κρατών και κωδικοποιητικές εργασίες διεθνών οργανισμών, επιτροπών και institutes of international law. Τα στοιχεία δε αυτά πρέπει να εκτιμώνται κατ' ιδίαν και σε συνδυασμό προς τα υπόλοιπα. Εφ' όσον δε έργο του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου στην περίπτωση αυτή είναι η υπό την ανωτέρω έννοια άρση αμφισβητήσεως για τον χαρακτηρισμό κανόνων του διεθνούς δικαίου ως γενικώς παραδεγμένων, συνάγεται ότι το Δικαστήριο, ασκώντας την αρμοδιότητά του αυτή, δεν μπορεί ούτε να δημιουργήσει αυτό το πρώτον τέτοιο κανόνα αλλ' ούτε να συναγάγει συμπερασματικώς την ύπαρξή του αν δεν υπάρχουν τα ανωτέρω στοιχεία ή, πολλώ μάλλον, αν αυτά είναι αντίθετα. Εξ άλλου, δεδομένου ότι, κατά τα ήδη εκτεθέντα, έργο του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου είναι η εξεύρεση του κανόνα με το πλήρες και συγκεκριμένο εννοιολογικό περιεχόμενο που αυτός έχει στη διεθνή εννομη τάξη, η περαιτέρω εξουσία του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου να τον ερμηνεύει είναι περιορισμένη και ασκείται στα πλαίσια του ανωτέρω δεδομένου εννοιολογικού του περιεχομένου.

10. Επειδή, στο άρθρο 3 της μη κυρωθείσης από την Ελλάδα Τετάρτης Διεθνούς Συμβάσεως της Χάγης της 18.10.1907 για τους νόμους και τα έθιμα του κατά ξηράν πολέμου, προβλέπεται ότι ένα εμπόλεμο μέρος που παραβιάζει τους κανόνες αυτούς, είναι υπεύθυνο για όλες τις πράξεις που έχουν διαπραχθεί από μέλη των ενόπλων του δυνάμεων και υποχρεούται σε αποζημίωση, η οποία, τελικώς, πρέπει να περιέλθει στους ζημιωθέντες. Εξ άλλου, κατά το άρθρο 46 του προσαρτημένου στη Σύμβαση αυτή Κανονισμού, η ζωή, η τιμή και η περιουσία των κατοίκων κατεχομένου εδάφους πρέπει να γίνεται σεβαστή, ενώ, κατά το άρθρο 50 του αυτού

Κανονισμού, δεν επιτρέπεται να τιμωρείται με οποιονδήποτε τρόπο κατά την διάρκεια πολεμικών επιχειρήσεων ο άμαχος πληθυσμός για πράξεις ατόμων για τις οποίες δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ενιαίως υπεύθυνος. Οι παραπάνω ρυθμίσεις αποτυπώνουν κανόνες του γενικού διεθνούς δικαίου, σύμφωνα με τους οποίους υπάρχει υποχρέωση αποζημιώσεως για ενέργειες των στρατευμάτων κατοχής, εις βάρος κατοίκων της κατεχόμενης εμπόλεμης χώρας, που έγιναν κατά παράβαση του δικαίου του πολέμου. Οι κανόνες όμως αυτοί δεν ρυθμίζουν, συγχρόνως, το διαφορετικό ζήτημα του τρόπου καταβολής της αποζημιώσεως, αν δηλαδή αυτή θα καταβάλλεται κατόπιν διακρατικής συμφωνίας ή ευθέως στους ζημιωθέντες, ούτε πολλώ μάλλον το ζήτημα του δικαστηρίου που θα είναι αρμόδιο στην τελευταία αυτή περίπτωση να επιδικάσει την αποζημίωση, επιλαμβανόμενο τυχόν ατομικών αγωγών ζημιωθέντων από τέτοιες πράξεις που θα στρέφονται κατά του υπευθύνου Κράτους. Το τελευταίο αυτό ζήτημα διέπεται είτε από εθιμικούς κανόνες του διεθνούς δικαίου είτε και από περιορισμένης τοπικής ισχύος συμβατικά διεθνή κείμενα που αφορούν την δικαιοδοτική ασυλία (ετεροδικία) των Κρατών. Τέτοιο κείμενο είναι η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την ετεροδικία των Κρατών που υπογράφηκε στην Βασιλεία την 16.5.1972 και δεν έχει κυρωθεί από την Ελλάδα ούτε διέπει, εν πάση περιπτώσει, ευθέως την υπόθεση, εν όψει του άρθρου 35 παρ. 3 που ορίζει ρητώς ότι η σύμβαση αυτή εφαρμόζεται σε πράξεις ή παραλείψεις μεταγενέστερες της υπογραφής της. Κατά το άρθρο 11 της Συμβάσεως, ένα συμβαλλόμενο Κράτος δεν μπορεί να επικαλεσθεί την ετεροδικία σε δικαστήριο άλλου συμβαλλομένου Κράτους, σε δίκες με αντικείμενο την αποζημίωση για σωματικές ή περιουσιακές βλάβες, εφ' όσον τα ζημιογόνα περιστατικά έλαβαν χώρα στο έδαφος του forum (της χώρας του δικαστηρίου) και εφ' όσον το υπαίτιο πρόσωπο ήταν παρόν στο ίδιο έδαφος κατά τον χρόνο που τα περιστατικά αυτά έλαβαν χώρα. Εξ άλλου, η διάταξη του άρθρου 31 της ίδιας Συμβάσεως, η οποία εντάσσεται στο πέμπτο κεφάλαιο που οριοθετεί το πεδίο εφαρμογής της, ορίζει ότι καμιά διάταξη της Συμβάσεως δεν θίγει οποιαδήποτε προνόμια ή ασυλίες

συμβαλλομένου Κράτους εν σχέσει προς οποιαδήποτε πράξη ή παράλειψη που έγινε από ή σε σχέση με τις ένοπλες δυνάμεις του, ενόσω αυτές ευρίσκονται στο έδαφος άλλου συμβαλλομένου Κράτους. Η αιτιολογική έκθεση της Συμβάσεως (παρ. 116) αναφέρει σχετικά με την τελευταία αυτή διάταξη ότι η σύμβαση δεν έχει εφαρμογή σε διαφορές που προκύπτουν από καταστάσεις ενόπλων συγκρούσεων ή από την παραμονή ενόπλων δυνάμεων στο έδαφος συμβαλλομένου κράτους.

11. Επειδή, υπό όψει του παρατιπλού νωτίου του Δικαστηρίου ζητήματος, τίθενται τα επί μέρους ζητήματα αν εξακολουθεί να υπάρχει ως γενικώς παραδεγμένος κανόνας του διεθνούς δικαίου η απόλυτη ετεροδικία των Κρατών, αν έχει ήδη απολύτως επικρατήσει ο κανόνας της σχετικής ετεροδικίας των Κρατών μόνο για πράξεις οργάνων τους με τις οποίες ασκείται κυριαρχική εξουσία («πράξεις *iure imperii*»), αν έχει ήδη σχηματισθεί κανόνας εξαιρέσεως από την ετεροδικία υποθέσεων αποζημιώσεως από αδικοπραξία, αν η τελευταία αυτή εξαίρεση θα κατέλαμβανε και πράξεις *iure imperii*, καθώς και αν η διάπραξη από όργανα Κράτους αδικημάτων που παραβιάζουν κανόνες του αναγκαστικού διεθνούς δικαίου (*ius cogens*) συνεπάγεται άρση της ετεροδικίας.

12. Επειδή, για την αντιμετώπιση των ζητημάτων αυτών, το Δικαστήριο έλαβε υπ' όψιν όλα ανεξαιρέτως τα στοιχεία που περιήλθαν κατά οποιονδήποτε νόμιμο τρόπο σε γνώση του και ειδικότερα τις από 15.11.2001 και 9.4.2002 νομικές πληροφορίες του Ελληνικού Ινστιτούτου Διεθνούς και Αλλοδαπού Δικαίου (που ζητήθηκαν από το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 1 παρ. 1 και 2 και του άρθρου 2 παρ. 1 περ. β' του αν. ν. 1712/1939, τα οποία ορίζουν ότι, μεταξύ των σκοπών του Ινστιτούτου, νομικού προσώπου όημοσίου δικαίου, είναι και η παροχή πληροφοριών περί του διεθνούς και των αλλοδαπών δικαίων στα δικαστήρια της Χώρας), τις αποφάσεις τους Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) *Mc Elhinney* κατά Ιρλανδίας και *Al-Adsani* κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 21.11.2001, την απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης της 14.2.2002, κείμενα διεθνών συμβάσεων,

όπως το προμνημονευθέν κείμενο της Συμβάσεως της Βασιλείας και τις προπαρασκευαστικές του εργασίες, κείμενο και προπαρασκευαστικές εργασίες του σχεδίου συμβάσεως για την ετεροδικία των Κρατών που καταρτίσθηκε από την Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών το έτος 1991 και δεν έχει ακόμη υπογραφεί, εργασίες και σχόλια διεθνολόγων που αναφέρονται στην απόφαση του Ινστιτούτου Διεθνούς Δικαίου στην σύνοδο του 1991 στην Βασιλεία, νομοθετικά κείμενα αλλοδαπών Κρατών, κυρίως δε τους αντίστοιχους νόμους των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, του Ηνωμένου Βασιλείου και άλλων Κρατών με παρόμοιο περιεχόμενο, νομολογία αλλοδαπών δικαστηρίων, συγγράμματα, μελέτες και γνωμοδοτήσεις ειδικών επιστημόνων από διάφορα Κράτη και είδη εννόμων τάξεων.

13. Επειδή, από τα αναφερόμενα στην ενδέκατη σκέψη ζητήματα, το μεν ζήτημα της εξαιρέσεως από την ετεροδικία περιπτώσεων όπου το αλλοδαπό Κράτος ενάγεται για αποζημίωση από αδικοπραξία τελεσθείσα στο έδαφος του *forum* από όργανα του εναγομένου Κράτους που ενεργούν *iure imperii*, αντιμετωπίσθηκε ήδη αρνητικά με την ανωτέρω απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου Mc Elhinney κατά Ιρλανδίας. Στην υπόθεση αυτή (τραυματισμός Ιρλανδού υπηκόου από βρετανό στρατιωτικό εν υπηρεσία στο έδαφος της Ιρλανδίας και αγωγή αποζημιώσεως ενώπιον των ιρλανδικών δικαστηρίων) το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, αφού έλαβε, μεταξύ άλλων, υπόψη τη Σύμβαση της Βασιλείας του 1972 για την ετεροδικία των Κρατών (άρθρα 11 και 31) και το σχέδιο της Επιτροπής διεθνούς δικαίου για την ετεροδικία των Κρατών του 1991 (άρθρο 12) έκρινε ότι η απόρριψη της αγωγής από το Ανώτατο Δικαστήριο της Ιρλανδίας, λόγω ετεροδικίας της εναγομένης κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου, ανταποκρίνεται στην αρχή του διεθνούς δικαίου «*par in parem non habet imperium*», κατ' εφαρμογήν της οποίας ένα Κράτος δεν μπορεί να υποβληθεί στα δικαιοδοτικά όργανα άλλου Κράτους, περαιτέρω ότι η ετεροδικία εξυπηρετεί το νόμιμο σκοπό της διασφαλίσεως των καλών σχέσεων μεταξύ των Κρατών και τέλος ότι

ο περιορισμός αυτός στην πρόσβαση στα εθνικά δικαστήρια δεν είναι δυσανάλογος σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο παρατηρεί ότι στο διεθνές δίκαιο υπάρχει μια τάση περιορισμού της κρατικής ασυλίας στην περίπτωση σωματικών ζημιών οφειλομένων σε ενέργειες που προκλήθηκαν στο έδαφος του *forum*, αλλά ότι η πρακτική αυτή δεν είναι καθόλου οικουμενική. Επιπροσθέτως, η τάση αυτή, κατά την εκτίμηση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, φαίνεται να αφορά ζημίες από κινδύνους «ασφαλισίμων», όπως τα τροχαία ατυχήματα, και όχι ζητήματα που ανάγονται στην κεντρική σφαίρα της κυριαρχίας των Κρατών, όπως η αστική ευθύνη από πράξεις ενός στρατιώτη στο έδαφος άλλου Κράτους. Με ανάλογο τρόπο αντιμετωπίσθηκε με την απόφαση Al-Adsani κατά Ηνωμένου Βασιλείου το ζήτημα άρσεως της ετεροδικίας σε περίπτωση διαπράξεως από όργανα του εναγομένου αλλοδαπού Κράτους αδικημάτων που παραβιάζουν κανόνες του *ius cogens*. Στην υπόθεση αυτή (αγωγή αποζημιώσεως ενώπιον των βρετανικών δικαστηρίων κατά του Κουβέϊτ από άτομο με βρετανική και κουβεϊτιανή υπηκοότητα για βασανιστήρια στο έδαφος του Κουβέϊτ) το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, ενώ αναγνώρισε ότι η απαγόρευση των βασανιστηρίων είναι απόλυτη και έχει χαρακτήρα διεθνούς αναγκαστικού δικαίου, επαναβεβαίωσε εν τούτοις τον κανόνα της ετεροδικίας. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ορισμένα νομολογιακά προηγούμενα για την άρση της ετεροδικίας σε περιπτώσεις ποινικής ευθύνης για βασανισμούς, αλλά καταλήγει στο συμπέρασμα ότι, στην περίπτωση της αστικής ευθύνης, κανένα ισχυρό στοιχείο δεν αποδεικνύει ότι έπαυσαν τα Κράτη να απολαύουν της ετεροδικίας. Σε αμφότερες τις υποθέσεις το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο αποφαινεται ότι η εφαρμογή της αρχής της ετεροδικίας δεν παραβιάζει το άρθρο 6 § 1 της ΕΣΔΑ που κατοχυρώνει το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη. Τέλος, στην υπόθεση Κογκό κατά Βελγίου (ποινική δίωξη ενώπιον βελγικών δικαστηρίων Υπουργού Εξωτερικών του Κογκό για εγκλήματα πολέμου ή εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας που διαπράχθηκαν στο Κογκό) το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, με την πρόσφατη απόφαση της 14.2.2002, έκρινε ότι δεν αναγνωρίζεται στο διεθνές

εθιμικό δίκαιο εξαίρεση από την ετεροδικία των εν ενεργεία Υπουργών Εξωτερικών ακόμη και όταν διέπραξαν εγκλήματα πολέμου. Για τη δικαιολόγηση της κρίσεως αυτής το Δικαστήριο δέχεται, μεταξύ άλλων, ότι ετεροδικία σε ποινική υπόθεση και ατομική ποινική ευθύνη είναι εντελώς διαφορετικές έννοιες. Ενώ η ετεροδικία είναι από τη φύση της έννοια δικονομική, η ποινική ευθύνη είναι ζήτημα ουσιαστικού δικαίου. Η ετεροδικία μπορεί να παρακωλύσει την άσκηση της δίωξης για ορισμένη χρονική περίοδο ή για ορισμένα αδικήματα, δεν μπορεί όμως να απαλλάξει τον δικαιούχο από κάθε ποινική ευθύνη.

14. Επειδή, ανεξαρτήτως των κριθέντων με τις τρεις αποφάσεις που εκτίθενται στην προηγούμενη σκέψη, το Δικαστήριο, από την εξέταση όλων των ανωτέρω στοιχείων, συνάγει ότι στο παρόν στάδιο εξέλιξης του διεθνούς δικαίου δεν έχει σχηματισθεί γενικώς παραδεγμένος κανόνας του δικαίου αυτού, που να επιτρέπει, κατ' εξαίρεση από την αρχή της ετεροδικίας, να εναχθεί παραδεκτώς ένα Κράτος ενώπιον δικαστηρίου άλλου Κράτους για αποζημίωση από κάθε είδους αδικοπραξία που έλαβε χώρα στο έδαφος του forum και στην οποία εμπλέκονται με οποιονδήποτε τρόπο ένοπλες δυνάμεις του εγγαγομένου Κράτους, είτε σε καιρό πολέμου είτε σε καιρό ειρήνης, η απάντηση δε αυτή αρκεί για την αντιμετώπιση των ζητημάτων που εκτίθενται στην παραπεμπτική απόφαση. Αντιθέτως, από όλα ανεξαιρέτως τα στοιχεία, προκύπτει ότι το αλλοδαπό Κράτος εξακολουθεί να απολαύει του προνομίου της ετεροδικίας, όταν ενάγεται για πράξεις, οι οποίες έλαβαν χώρα στο έδαφος του forum και στις οποίες είχαν κατά οποιονδήποτε τρόπο εμπλοκή οι ένοπλες δυνάμεις του, χωρίς να γίνεται διάκριση αν οι πράξεις αυτές παραβιάζουν το ius cogens ή αν οι ένοπλες δυνάμεις ενεπλάκησαν ή όχι σε σύρραξη με άλλα ένοπλα τμήματα. Άλλωστε και η σχετική διάταξη του άρθρου 31 της Συμβάσεως της Βασιλείας έχει απόλυτη διατύπωση και δεν είναι επιδεκτική διακρίσεων. Ο κανόνας αυτός δικαιολογείται από την ανάγκη σεβασμού της κυριαρχίας του αλλοδαπού Κράτους, κύρια εκδήλωση της οποίας είναι η δράση των ενόπλων δυνάμεών του, ο σεβασμός δε αυτός αποτελεί το θεμέλιο

της ισότητας των Κρατών και, εντεύθεν, της ομαλότητας των διεθνών σχέσεων στην οποία κατατείνουν όλες οι αρχές και οι κανόνες του διεθνούς δικαίου. Εξ άλλου, η αναγνώριση του προνομίου της ετεροδικίας υπέρ αλλοδαπού Κράτους εναγομένου για αδικήματα οποιασδήποτε φύσεως που έχουν διαπραχθεί από τις ένοπλες δυνάμεις του στο έδαφος ξένου Κράτους, δεν σημαίνει ότι αίρεται η διεθνής ευθύνη του για αποζημίωση, αν συντρέχει νόμιμη περίπτωση. Η ευθύνη αυτή παραμένει, είναι δε διάφορο το ζήτημα αν το σημαντικό δικαίωμα θα ασκηθεί από το Κράτος του οποίου ανήκει είναι οι ζημιωθέντες ή ευθέως από τους ίδιους, αν η άσκηση του δικαιώματος θα επιχειρηθεί δικαστικώς ή μέσω διεθνούς συμφωνίας και αν, σε περίπτωση προσφυγής σε δικαστήριο, αυτή θα επιχειρηθεί στο δικαστήριο της Χώρας όπου διεπράχθη το αδίκημα με παραίτηση στην περίπτωση αυτή του εναγομένου Κράτους από το προνόμιο της ετεροδικίας, ή σε δικαστήριο του εναγομένου Κράτους ή σε άλλο ειδικό δικαστήριο. Αντίστοιχες άλλωστε αρχές ισχύουν και στον χώρο της ποινικής ευθύνης υψηλόβαθμων αξιωματούχων ξένου Κράτους, για τους οποίους, και παρά τα σημαντικώς ταχύτερα βήματα που έχουν σημειωθεί εκεί στο πεδίο του δημοσίου διεθνούς δικαίου, κυρίως με την σύσταση διεθνών ποινικών δικαστηρίων, εξακολουθεί να αναγνωρίζεται η ετεροδικία, ακόμη και αν τα πρόσωπα αυτά κατηγορούνται για εγκλήματα πολέμου ή εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (βλ. την αναφερόμενη στην προηγούμενη σκέψη απόφαση της 14.2.2002 του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης στην υπόθεση Κογκό κατά Βελγίου, όπου γίνεται δεκτό ότι η αναγνώριση, στην περίπτωση αυτή, της ετεροδικίας, δεν σημαίνει και ατιμωρησία). Εφόσον δε σε κανένα κείμενο ή στοιχείο δεν διατυπώνεται κανόνας άρσεως της ετεροδικίας στην περίπτωση αστικής ευθύνης των Κρατών από πολεμικές συγκρούσεις, δεν επιτρέπεται στο Δικαστήριο, κατά τα εκτεθέντα σε προηγούμενη σκέψη, ούτε να διατυπώσει αυτό το πρώτον τέτοιο κανόνα ούτε να συναγάγει την ύπαρξή του χωρίς την επίκληση συγκεκριμένων στοιχείων από τη διεθνή πρακτική, αλλ' ούτε και να τον εξαγάγει ερμηνευτικώς από μόνη την αρχή της υποχρεώσεως των Κρατών σε αποζημίωση για

παραβιάσεις του δικαίου του κατά ξηράν πολέμου. Μειοψήφησαν τα μέλη του Δικαστηρίου Κ. Ρίζος, Ευαγ. Κρουσταλάκης, Γερ. Σιμόπουλος, Αν. Πράσσοι και Δ. Γυφτάκης, οι οποίοι δέχθηκαν ότι θα έπρεπε να είναι διαφορετική η απάντηση του Δικαστηρίου στα ερωτήματα που τέθηκαν από το Α' Τμήμα του Αρείου Πάγου, με την 131/2001 απόφασή του. Προς τούτο η μειοψηφούσα γνώμη επικαλείται τα ακόλουθα δεδομένα : [α] Την προμνημονευμένη διάταξη του άρθρου 11 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης της Βασιλείας του 1872 για την ετεροδικία των κρατών, που έχει κυρωθεί μέχρι σήμερα από οκτώ ευρωπαϊκές χώρες (μεταξύ των οποίων και η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας) και το προοίμιό της, όπου σημειώνεται ότι οι περιορισμοί της κυριαρχικής ασυλίας των κρατών που αυτή θεσπίζει ανταποκρίνονται στη σύγχρονη τάση του διεθνούς δικαίου, να περιορισθεί η ετεροδικία των κρατών. Επίσης το σχέδιο σύμβασης για την κυριαρχική ασυλία των κρατών και της περιουσίας τους, που άρχισε να καταρτίζεται από την Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών το έτος 1978 και υποβλήθηκε στη Γενική Συνέλευση το έτος 1991, εκκρεμεί δε ενώπιον της Νομικής Επιτροπής της Γενικής Συνέλευσης με την προοπτική να υιοθετηθεί από διεθνή συνδιάσκεψη, το οποίο περιλαμβάνει στο άρθρο 12 ρύθμιση όμοια προς εκείνη του άρθρου 11 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης της Βασιλείας. Παράλληλα το Ινστιτούτο Διεθνούς Δικαίου με απόφασή του στις 2 Σεπτεμβρίου 1991, για τα σύγχρονα προβλήματα που αφορούν την ασυλία των κρατών στα θέματα της δικαιοδοσίας και της εκτέλεσης, δέχτηκε ότι δεν ισχύει η ετεροδικία και ότι υπάρχει δικαιοδοσία των δικαστηρίων του κράτους όπου τελέσθηκε ένα αδίκημα, για αγωγές οι οποίες αφορούν αδικήματα θανάτωσης ή σωματικής βλάβης προσώπων ή απώλειας και βλάβης πραγμάτων, που οφείλονται σε δραστηριότητες ξένης πολιτείας ή των οργάνων της στο χώρο δικαιοδοσίας του forum. Ακόμη το αναθεωρημένο σχέδιο άρθρων για μία σύμβαση επί της ασυλίας των κρατών, που έχει εκπονηθεί από την Εταιρία Διεθνούς Δικαίου και χρονολογείται από τον Αύγουστο του 1994, όπου προβλέπεται στο άρθρο III το ανεφάρμοστο της ετεροδικίας των

5/17

κρατών για ζημιογόνες πράξεις ή παραλείψεις που (χωρίς να έχουν τελεσθεί στο κράτος του forum) έχουν ένα άμεσο αποτέλεσμα στο κράτος αυτό (του forum). [β] Το γεγονός ότι η κυριαρχική ασυλία (ετεροδικία) των κρατών δεν καλύπτει τις εναντίον τους αγωγές από αδικήματα που διαπράχθηκαν στο έδαφος του κράτους του forum, σύμφωνα με το εσωτερικό δίκαιο πολλών κρατών. Αυτό συμβαίνει στις ειδικές νομοθεσίες των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής (άρθρο 1605 ψηφίο α περιπτ. 5 του νόμου του έτους 1976 για τις ασυλίες των ξένων κρατών) του Ηνωμένου Βασιλείου (άρθρο 5 του νόμου του έτους 1978 για την ασυλία των κρατών στο Ηνωμένο Βασίλειο), της Αυστραλίας (άρθρο 13 του νόμου του έτους 1985 για τις ασυλίες των ξένων κρατών), του Καναδά (του έτους 1982), της Νότιας Αφρικής (του έτους 1981) και της Σιγκαπούρης (του έτους 1979). Στην Ελλάδα η πιο πάνω επιστημονική θέση υποστηριζόταν από παλιά από τον καθηγητή Ιωάννη Σπυρόπουλο. [γ] Τόσο η πλειοψηφία όσο και η μειοψηφία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην απόφαση της 21 Νοεμβρίου 2001 στην υπόθεση *McElhinney* (αριθ. 38 του σκεπτικού αυτής της απόφασης) δέχονται ότι υπάρχει στο διεθνές δίκαιο και διαπιστώνεται στο συγκριτικό δίκαιο μη ανοχή της υπεροχής της κυριαρχικής ασυλίας (ετεροδικίας) των κρατών σε βάρος των ατόμων, στις περιπτώσεις υλικών ζημιών οφειλομένων σε πράξη ή παράλειψη ενός κράτους ή των προσώπων για τα οποία αυτό ευθύνεται, που συνέβησαν στο κράτος του forum. Η σαφής αυτή θέση, σύμφωνα με την μειοψηφία των δικαστών L. Caflisch, I. Cabral Barreto και N. Vajic, στην οποία αναφέρθηκαν και οι επίσης μειοψηφούντες- δικαστές Χρ. Ροζάκης και Λ. Λουκαΐδης, αντανάκλα μια πραγματική κατάσταση του διεθνούς δικαίου και σε, κάθε περίπτωση, συνιστά έκφραση μιας αξιοσημείωτης αρχής γενικότερης αποδοχής του διεθνούς δικαίου, σύμφωνα με την οποία θα μπορούσε επαρκώς να υποστηριχθεί ότι τα κράτη δεν έχουν καμία διεθνή υποχρέωση να παρέχουν κυριαρχική ασυλία (ετεροδικία) σε άλλα κράτη, όταν δικάζουν ζημιογόνες πράξεις προσώπων για τα οποία αυτά τα κράτη ευθύνονται. Την ίδια άποψη υιοθέτησε και η Ολομέλεια

του Αρείου Πάγου με την 11/2000 απόφασή της. Πρόκειται για μια θέση που ανταποκρίνεται στη γενικότερη αποδοχή της εδαφικής κυριαρχίας και οδηγεί στην άποψη υπέρ της δικαιοδοσίας του δικαστηρίου του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός, στις περιπτώσεις ενοχικών αξιώσεων από αδικοπραξία. Η γενικότερη αυτή αρχή διατυπώνεται στο άρθρο 5 σημείο 3 της Σύμβασης των Βρυξελλών και ήδη στο άρθρο 5 σημείο 3 του Κανονισμού (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου της 22 Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις. Υπό το καθεστώς των τελευταίων αυτών κειμένων, είναι πολύ αμφίβολο, αν τελικά επιβιώνει η ένσταση ετεροδικίας του κράτους που επήνεγκε την ζημία. Άλλωστε η θέση αυτή ανταποκρίνεται και στο πνεύμα της δίκαιης δίκης, όπως αυτή οριοθετείται από το άρθρο 6 παρ. 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των δικαιωμάτων του ανθρώπου, ένα από τα χαρακτηριστικά της οποίας είναι και η αποτελεσματική προστασία των ατόμων. Η μη επέκταση της κρατικής ασυλίας (ετεροδικίας), και μάλιστα σε υποθέσεις αποζημιώσεων από αδικήματα κρατών έναντι ατόμων, υπηρετεί αυτό το στόχο της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας των ατόμων και ανταποκρίνεται πλήρως στην απαίτηση προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και την ενίσχυση της θέσης του ατόμου (βλ. τη μειοψηφία του δικαστή Λ. Λουκαΐδη στην υπόθεση McElhinney). [δ] Η διάταξη του άρθρου 31 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης της Βασιλείας για την ετεροδικία των κρατών, θεσπίζει μεν ειδική απόκλιση από τη μη εφαρμογή της ετεροδικίας στην περίπτωση αδικήματος, επάνοδο δηλαδή στην κυριαρχική ασυλία των κρατών, είναι όμως σαφές ότι αναφέρεται στην παρουσία ενόπλων δυνάμεων ενός συμβαλλόμενου κράτους στο έδαφος ενός άλλου συμβαλλόμενου κράτους υπό συνήθεις συνθήκες ανοχής του τελευταίου. Δεν καταλαμβάνει την περίπτωση παράνομης κατοχής εδαφους του κράτους από ένοπλες δυνάμεις ενός άλλου κράτους σε περίπτωση πολέμου. Πολύ περισσότερο δεν καλύπτει την περίπτωση τέλεσης εγκλημάτων πολέμου από τις ένοπλες δυνάμεις αυτού του κράτους ή διάπραξης τέτοιων εγκλημάτων που σχετίζονται με τις

ένοπλες δυνάμεις. Ούτε αναφέρεται στις περιπτώσεις τέλεσης τέτοιων εγκλημάτων σε ένοπλες συγκρούσεις και συναφείς με αυτές καταστάσεις. Τα εγκλήματα πολέμου νοούνται τελούμενα πάντοτε υπό συνθήκες πολέμου. Απαγορεύονται όμως ρητά από κανόνες του διεθνούς δικαίου δημόσιας τάξης (jus cogens), που ιεραρχικά είναι ανώτεροι από κάθε άλλο κανόνα του διεθνούς δικαίου (βλ. τις μειοψηφούσες γνώμες οκτώ δικαστών στην απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου της 21 Νοεμβρίου 2001 στην υπόψη Al-Adnan). Όπως γίνεται δεκτό, οι ρυθμίσεις που προβλέπονται στις προμνημονευμένες στην δέκατη σκέψη διατάξεις της Τετάρτης Διεθνούς Συμβάσεως της Χάγης του 1907 έχουν καταστεί εθιμικοί κανόνες διεθνούς δικαίου δημόσιας τάξης (jus cogens), που είναι γενικά παραδεγμένοι. Στο Χάρτη του Διεθνούς Δικαστηρίου της Νυρεμβέργης, που προσαρτάται στη Συμφωνία του Λονδίνου της 8 Αυγούστου 1945 για την ίδρυση αυτού του δικαστηρίου, και συγκεκριμένα στο άρθρο 6 χαρακτηρίζονται ως εγκλήματα πολέμου γενικά οι παραβιάσεις των νόμων και εθίμων του πολέμου, και ειδικότερα οι φόνοι σε βάρος αμάχου πληθυσμού κατεχόμενης χώρας και η ηθελημένη άσκοπη καταστροφή πόλεων, κωμοπόλεων ή χωριών και η ερήμωσή τους εφόσον δεν δικαιολογείται από στρατιωτική ανάγκη. Αυτά έγιναν δεκτά και με την απόφαση του Δικαστηρίου της Νυρεμβέργης του έτους 1946 και διατυπώθηκαν ως αρχές της Νυρεμβέργης, από την Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου των Ηνωμένων Εθνών με αναφορά και στη Σύμβαση της Χάγης, ύστερα από εισήγηση του καθηγητή Ιωάννη Σπυροπούλου (Νέον Δίκαιον 1951 σελ.1 επ.). [ε] Όπως προκύπτει από την παραπεμπτική απόφαση του Α' Τμήματος του Αρείου Πάγου, το Εφετείο Αθηνών δέχτηκε ανελέγκτως ότι στις 29 Αυγούστου 1944 γερμανικά στρατεύματα κατοχής επέδραμαν στο Λιδωρίκι Φωκίδας και, ως αντίποινα επιθέσεως που είχαν υποστεί στις 5 Αυγούστου 1944 σε άλλη περιοχή της Φωκίδας από μαχητές της Εθνικής Αντιστάσεως, πυρπόλησαν και κατέστρεψαν εκ θεμελίων όλα τα σπίτια του χωριού καθώς και κινητά πράγματα, που ανήκαν σε άμαχους Έλληνες πολίτες, μεταξύ των οποίων και ο ενάγων, του

οποίου πυρπολήθηκαν δύο οικίες, αποθήκες, οικοσκευή και άλλα αντικείμενα, με αποτέλεσμα να ζημιωθεί αυτός κατά την αναφερόμενη αξία τους και να υποστεί ηθική βλάβη. Πρόκειται δηλαδή στην κρινόμενη περίπτωση για εγκλήματα πολέμου που ρητά απαγορεύονται από τη Σύμβαση της Χάγης και γεννούν ευθεία υποχρέωση αποζημίωσης των ζημιωθέντων ατόμων κατά του ζημιώσαντος κράτους, το οποίο ευθύνεται για τα εγκλήματα αυτά των οργάνων του. Με αυτά τα δεδομένα, κατά τη μειοψηφούσα γνώμη, ο κανόνας του άρθρου 11 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την ετεροδικία των κρατών του 1972, στον οποίο προβλέπεται μη εφαρμογή της ετεροδικίας, και σε κάθε περίπτωση θεσπίζεται έλλειψη διεθνούς υποχρέωσης ενός κράτους να παραχωρεί κυριαρχική ασυλία (ετεροδικία) σε ένα άλλο κράτος, για αδικήματα που τελέστηκαν στο έδαφος του κράτους του forum από δράστη ευρισκόμενο στο έδαφος αυτό (ανεξαρτήτως αν πρόκειται ή όχι για πράξεις κυριαρχίας του εναγομένου κράτους), αποδίδει γενική διεθνή πρακτική που γίνεται δεκτή ως κανόνας δικαίου, δηλαδή εθιμικό κανόνα του διεθνούς δικαίου ο οποίος είναι γενικά παραδεγμένος. Ο πιο πάνω κανόνας δεν κάμπτεται όταν κρίνονται πράξεις των ενόπλων δυνάμεων ή σχετιζόμενες με τις ένοπλες δυνάμεις, που αποτελούν εγκλήματα πολέμου, και σε καμιά περίπτωση οι πράξεις αυτές δεν εντάσσονται στην έννοια των ενόπλων συγκρούσεων.

15. Επειδή, κατόπιν των ανωτέρω, το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο, αποφαινεται ότι στο παρόν στάδιο εξελίξεως του διεθνούς δικαίου εξακολουθεί να υφίσταται γενικώς παραδεγμένος κανόνας του δικαίου αυτού, κατά τον οποίο ένα Κράτος δεν δύναται να εναχθεί παραδεκτώς ενώπιον δικαστηρίου άλλου Κράτους για αποζημίωση από κάθε είδους αδικοπραξία που έλαβε χώρα στο έδαφος του forum και στην οποία εμπλέκονται με οποιονδήποτε τρόπο ένοπλες δυνάμεις του εναγομένου Κράτους, είτε σε καιρό πολέμου είτε σε καιρό ειρήνης.

16. Επειδή, μετά την επίλυση του παραπεμφθέντος ζητήματος, η υπόθεση πρέπει να αναπεμφθεί στο Α' Τμήμα του Αρείου Πάγου προς περαιτέρω εκδίκαση.

17. Επειδή, επί δίκης προκαλουμένης κατόπιν παραπομπής από δικαστήριο, κατά το άρθρο 52 παρ. 1 περ. α' Κώδικα Α.Ε.Δ., δεν συντρέχει περίπτωση επιβολής σε οποιονδήποτε διάδικο των εξόδων της αυτεπαγγέλτως διεξαχθείσης διαδικασίας και της δικαστικής δαπάνης (πρβλ. ΑΕΔ 4/1999).

Δ ι α τ α ύ τ α

Αποφαίνεται ότι στο παρόν στάδιο εξελίξεως του διεθνούς δικαίου εξακολουθεί να υφίσταται γενικώς παραδεγμένος κανόνας του δικαίου αυτού, κατά τον οποίο ένα Κράτος δεν δύναται να εναχθεί παραδεικτώς ενώπιον δικαστηρίου άλλου Κράτους για αποζημίωση από κάθε είδους αδικοπραξία που έλαβε χώρα στο έδαφος του forump και στην οποία εμπλέκονται με οποιονδήποτε τρόπο ένοπλες δυνάμεις του εναγομένου Κράτους, είτε σε καιρό πολέμου είτε σε καιρό ειρήνης.

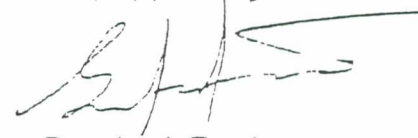
Αναπέμπει την υπόθεση στο Α' Τμήμα του Αρείου Πάγου.

Κρίθηκε και αποφασίσθηκε στην Αθήνα στις 9 Μαΐου, 11 Ιουνίου, 12 Ιουνίου και 27 Ιουνίου 2002.

Ο Πρόεδρος

Χρίστος Γεραρής

Η Γραμματέας

Βασιλική Σαμίου

Και δημοσιεύθηκε σε δημόσια στο ακροατήριο συνεδρίαση στην Αθήνα στις 17 Σεπτεμβρίου 2002.

Ο Πρόεδρος

Χρίστος Γεραρής

Ο Γραμματέας

Μιχαήλ Καλαντζής

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ

Κύριο
Γ. Παπανδρέου
Υπουργό Εξωτερικών

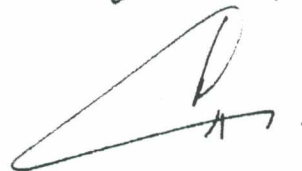
Αθήνα, 7 Οκτωβρίου 2002
Α.Π.: Υ 516

Αγαπαίη Γιώργο,

Συνημμένα σου στέλνω σημείωμα του κ. Γ. Παπαδημητρίου. Σε παρακαλώ να προσέξεις τα σημεία 5 και 6. Να με πληροφορήσεις επίσης, ποια πιστεύεις ότι θα πρέπει να είναι η συνέχεια στο θέμα. Τώρα έχουν δημιουργηθεί οι προϋποθέσεις να αρχίσουμε να συζητούμε με τους Γερμανούς. Μια τέτοια συζήτηση προϋποθέτει όμως να έχουμε ξεκάθαρη εικόνα για τα αιτήματά μας.

Ο κ. Γ. Παπαδημητρίου στον οποίο στέλνω αντίγραφο, θα μπορούσε με την αρμόδια υπηρεσία του ΥΠΕΞ να επεξεργαστεί ένα σχέδιο δράσης. Το φροντίζεις.

Με γιγιστού χαιρετισμού

Κ. Σημίτης

Αντίγραφο: κ. Γ. Παπαδημητρίου
Νομικό Σύμβουλο του Πρωθυπουργού